

Centraal Planbureau

CPB Achtergronddocument | 16 maart 2015

Het financieel vermogen in box-3: verdeling en belasting

Erik Floor
Stefan Groot
Arjan Lejour

CPB Achtergronddocument

Het financieel vermogen in box 3: verdeling en belasting

Erik Floor, Stefan Groot en Arjan Lejour

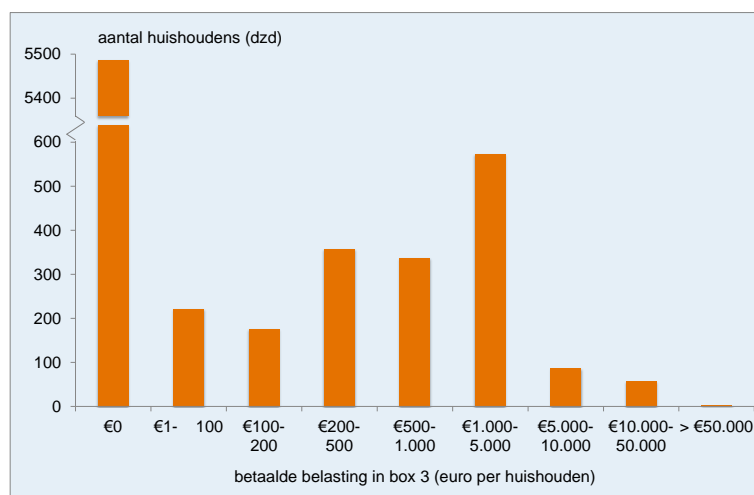
1 Inleiding

In dit achtergronddocument wordt informatie over de belasting op en de verdeling van het vermogen in box 3 (zie ook Centraal Economisch Plan (CEP) 2015 hoofdstuk 1.2) gepresenteerd. Allereerst bespreekt paragraaf 2 een aantal aanvullende analyses over de ongelijkheid van vermogens en belastingdruk in box 3. Vervolgens worden verschillende varianten voor het belasten van (het rendement op) financiële vermogens uitgewerkt in paragraaf 3. Tot slot worden in paragraaf 4 de aannames die bij het uitgevoerde onderzoek zijn gebruikt nader toegelicht. Hierbij worden de gebruikte (micro)data besproken, alsmede de koppelingen tussen verschillende bestanden die daarbij plaats hebben gevonden. Ook wordt de kwantificering van een aantal variabelen die van belang zijn voor de gepresenteerde scenario's besproken.

2 Ongelijkheid box 3

Ongeveer driekwart van de Nederlandse huishoudens betaalt in het geheel geen belasting in box 3 (figuur 2.1). Voor een groot deel van de huishoudens die wel boven de vrijstellingsgrens uitkomt is de omvang van de te betalen belasting bovendien klein in vergelijking tot belastingen op andere bronnen van inkomsten. Voor slechts iets meer dan één op de tien huishoudens bedroeg de te betalen belasting in box 3 in 2012 meer dan 1000 euro. Een belangrijke verklaring hiervoor wordt – naast het feit dat een aanzienlijk deel van de huishoudens weinig vermogen bezit – gevormd door het type vermogen dat onder box 3 valt. Voor veel huishoudens zit het grootste deel van hun vermogen in de eigen woning en in pensioenen, die vrijgesteld zijn van belasting in box 3.

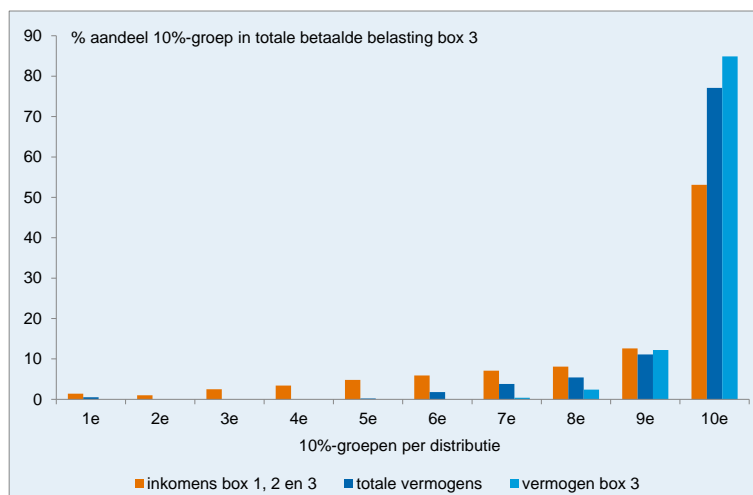
Figuur 2.1 Aantal belastingplichtigen box 3 per betaalde box3 belasting, 2012

Bron: CBS en eigen berekeningen

Figuur 2.2 toont de ongelijkheid van in box 3 betaalde belastingen naar drie verschillende maatstaven. De oranje (meest linkse) balken tonen per 10%-groep van de totale bruto-inkomens – ongeacht of deze afkomstig zijn uit arbeid, onderneming of vermogen – het aandeel van deze groep in de totale betaalde belasting in box 3. De donkerblauwe balken (midden) tonen dit aandeel voor 10%-groepen van de verdeling van totale vermogens¹, terwijl de lichtblauwe balken (rechts) betrekking hebben op de verdeling van vermogenstitels die onder box 3 vallen. Deze figuur laat zien dat wanneer naar de inkomensdistributie in plaats van de vermogensdistributie wordt gekeken een groter deel van de belasting in box 3 wordt opgebracht door mensen buiten de top. Ruim de helft wordt echter opgebracht door mensen die niet alleen veel vermogen hebben, maar ook in de top-10% van de inkomensverdeling vallen. De bovenste 10% van de distributie van box 3 inkomens betaalt bijna 90% van de totale belasting. Dit is uitsluitend het gevolg van de hoge vermogens van deze huishoudens, de belasting in box 3 kent geen progressief tarief, naast de vrijstelling.

Figuur 2.2 Betaalde belasting box 3 per inkomens- en vermogensgroepen, 2006–2012

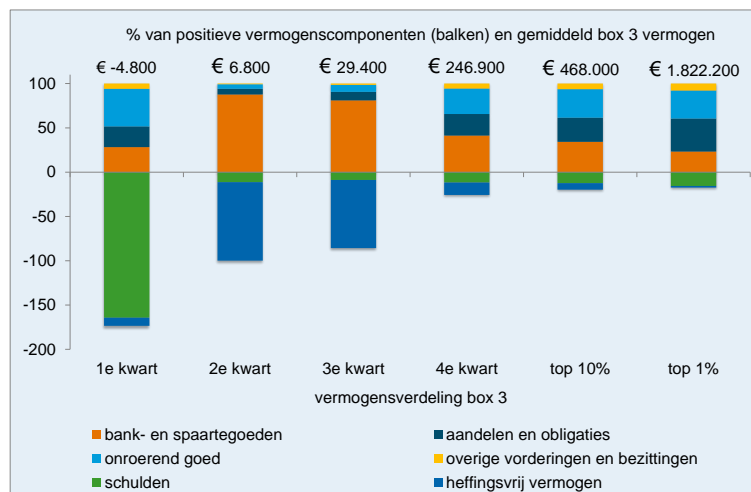
Bron: CBS en eigen berekeningen

De laagste percentielen van de verdeling van het box 3 vermogen worden gevormd door mensen met een negatief box 3 vermogen. Dit wil zeggen dat aftrekbare schulden, na aftrek van de daarvoor geldende drempel, hoger zijn dan positieve vermogenscomponenten. Doordat veel van deze schulden zijn gebruikt voor het financieren van een tweede woning, heeft onroerend goed in het onderste kwartiel van de verdeling van het box 3 vermogen een relatief groot aandeel (figuur 2.3). Deze figuur toont het totale gemiddelde box 3 vermogen van vier 25%-groepen, de top 10%, en de top 1% gedurende de periode 2006–2012. Ook toont deze figuur het aandeel van verschillende vermogenscomponenten, aftrekbare

¹ Exclusief pensioenvermogen, maar inclusief de eigen woning, spaarloon, levensloopregelingen, groene beleggingen en ondernemingsvermogen dat niet onder box 3 valt. In de gebruikte data wordt een aanzienlijk deel van het bedrijfsvermogen buiten box 3 niet waargenomen. Ook roerende zaken, waarover in box 3 geen belasting hoeft te worden betaald, worden niet waargenomen. Voor een recente beschouwing over de verdeling van vermogens, zie WRR, 2014, Hoe ongelijk is Nederland? Een verkenning van de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid ([link](#)). De ongelijkheid is minder scheef verdeeld als pensioenaanspraken worden meegenomen, zie Caminada, Goudswaard en Knoef, 2014, Vermogen in Nederland gelijk verdeeld sinds eind negentiende eeuw, *Me Judice* ([link](#)).

schulden, en het benutte deel van de vrijstelling als percentage van de positieve vermogenscomponenten (die optellen tot 100%). Het hoge aandeel van onroerend goed, aandelen en obligaties in het onderste kwartiel is volledig terug te voeren op de onderste paar percentielen. Een deel van deze huishoudens heeft weliswaar een negatief netto vermogen, maar heeft naast schulden ook aanzienlijke positieve bezittingen. Doordat de andere huishoudens in het onderste kwart van de distributie vrijwel geen bezittingen heeft ontstaat een vertekend beeld. In de rest van het onderste kwart van de distributie bevindt vermogen zich vooral in bank- en spaartegoeden. Doordat deze vermogens echter zeer gering van omvang zijn, hebben ze nauwelijks invloed op de aandelen van de verschillende vermogenscomponenten. Om te illustreren dat een groot deel van de huishoudens geen belasting in box 3 betaalt is in deze figuur ook het heffingsvrij vermogen weergegeven. Voor de meeste huishoudens in de eerste driekwart van de vermogensverdeling geldt dat box 3 vermogen vooral de vorm van bank- en spaartegoeden heeft, en de vrijstellingsgrens niet overtreft. Aan de bovenkant van de verdeling is het aandeel van spaargeld juist gering, en nemen onroerend goed, aandelen en obligaties het leeuwendeel van het vermogen voor hun rekening.

Figuur 2.3 Gemiddelde samenstelling van de box 3 belasting, 2006–2012

Bron: CBS en eigen berekeningen

3 Varianten voor box 3 heffing

In deze paragraaf presenteren we de verschillende varianten voor het belasten van (rendement op) vermogen. Achtereenvolgens komen een alternatief met een lager forfaitair rendement, een progressieve heffing, en een vermogensaanwasbelasting aan de orde. Bij een vermogensaanwasbelasting worden daadwerkelijke rendementen belast. Naast gerealiseerd rendement worden ook ongerealiseerde koerswinsten belast. De cijfers worden gepresenteerd als procentuele verandering ten opzichte van de oorspronkelijke opbrengst van de belasting in box 3. Deze inschattingen zijn ex-ante berekeningen, wat betekent dat gedragseffecten niet zijn meegenomen. Bij doorrekeningen in *Keuzes in Kaart* wordt een gedragseffect van 20% verondersteld.

Door de commissie Van Dijkhuizen is voorgesteld om het forfaitair rendement te laten afhangen van de gemiddelde rentevergoeding op spaarrekeningen in de jaren t-6 tot en met de jaren t-2.² Hierdoor zou het forfaitaire rendement meer in lijn zijn met het daadwerkelijk rendement dat door spaarders wordt gemaakt. De effecten op de opbrengst van box 3 van een dergelijke wijziging zijn eenvoudig afgeleid van de mutatie van het forfaitair rendement. Omdat de heffing van box 3 na aftrek van het heffingsvrijvermogen in principe proportioneel aangrijpt kan hiermee worden volstaan. Door de dalende rente nemen de opbrengsten van dit alternatief ten opzichte van het huidige stelsel geleidelijk af.

Tabel 3.1 Opbrengst vermogensrendementsheffing box 3 en procentuele mutatie opbrengst in verschillende scenario's (ex-ante)

Jaar	Opbrengst box 3 mld euro	Voorstel Van Dijkhuizen %	Progressieve tarieven %	Daadwerkelijke rendementen %	Langjarige rendementen (a) %
2007	3,54	-27,5	20,7	29,9	36,2
2008	3,53	-32,5	20,0	-78,5	41,0
2009	3,50	-35,0	18,9	-50,5	25,4
2010	3,72	-35,0	19,6	-58,8	29,9
2011	3,79	-35,0	19,9	-85,1	21,3
2012	3,74	-37,5	19,2	-43,8	23,5

(a) In dit scenario zijn bij de vermogensaanwasbelasting gemiddelde lange termijn rendementen uit de periode 1990–2012 gebruikt in plaats van daadwerkelijke rendementen. Bron: CBS en eigen berekeningen

Voor de berekening van de effecten van een progressieve heffing in box 3 is gebruik gemaakt van het hierboven beschreven box 3 vermogen. Op het forfaitair rendement is een progressieve heffing toegepast, door middel van een verhoogd tarief van 50% vanaf 500.000 euro. Het heffingsvrij vermogen (ongeveer 21.000 euro) en het forfaitair rendement (4%) zijn niet gewijzigd ten opzichte van de huidige situatie. Voor een ex-ante opbrengst-neutrale uitkomst van deze progressieve variant zou het forfaitair rendement naar ongeveer 3,3% verlaagd kunnen worden.

² Commissie inkomstenbelasting en toeslagen, 2013, Naar een activerender belastingstelsel, Eindrapport ([link](#)).

Tabel 3.2   **Overzicht van veronderstellingen voor de scenario's**

	Voorstel Van Dijkhuizen	Progressieve tarieven	Daadwerkelijke rendementen	Langjarige rendementen
Grondslag	Forfaitair rendement	Forfaitair rendement	Daadwerkelijk gerealiseerde rendementen	Langjarige rendementen op actuele vermogens
Vrijstelling	Heffingsvrij vermogen	Heffingsvrij vermogen	Belastingvrije winst (0,04 * heffingsvrij vermogen)	Belastingvrije winst (0,04 * heffingsvrij vermogen)
Tarieven	30%	30% en 50% (na 500.000 euro)	30%	30%
Forfaitair rendement	Variabel met spaarrente	4%	-	3,3%-5,7%

De verandering van de opbrengsten van een vermogensaanwasbelasting ten opzichte van de huidige heffing in box 3 is berekend op basis van IPO-data van het CBS. We hebben gebruik gemaakt van de IPO data van 2002 tot en met 2012. Deze langere reeks was noodzakelijk omdat de verrekenbare verliezen over veel winstgevendende jaren verrekend kunnen worden. Vanwege consistentie over tijd is hierbij alleen gebruik gemaakt van data uit het IPO.³

In het scenario van de vermogensaanwasbelasting gaan we er van uit dat zowel gerealiseerde als ongerealiseerde rendementen jaarlijks worden belast tegen een vast tarief. Er is geen sprake van een progressief tarief. Wel is er, vanwege vergelijkbaarheid, sprake van een belastingvrije som, die 4% van het heffingsvrijvermogen in box 3 bedraagt.

De belastbare winst bestaat uit de volgende componenten: rente op spaar- en betaalrekeningen, uitgekeerd dividend, rente-inkomsten uit obligaties, inkomen uit overig onroerend goed, inkomen uit overig bezit, koerswinst op aandelen en obligaties en betaalde rente op schulden anders dan de hypotheek op de eigen woning (zie tabel 3.3 en figuur 3.1). Van deze componenten is de koerswinst op aandelen en obligaties door ons geconstrueerd op basis van het bezit van aandelen en obligaties en de koersontwikkeling van de MSCI-index. Helaas is het niet mogelijk om in de IPO-data onderscheid te maken tussen aandelen en obligaties. Omdat aandelen veruit het grootste deel van deze post vormt (zoals blijkt uit het Integraal Vermogensbestand) hebben we een aandelen indicator gebruikt voor de berekening van de koerswinst. We hebben gekozen voor de MSCI-index, omdat deze een internationaal beeld geeft van de ontwikkeling van aandelen. Uit data van De Nederlandsche Bank blijkt dat een groot deel van het vermogen van Nederlandse huishoudens in het buitenland wordt belegd.⁴

³ Vermogensdata in het IPO is voornamelijk afkomstig uit de belastingaangifte. Voor het doorrekenen van scenario's waarvan de grondslag en het heffingsvrij vermogen gelijk zijn aan het huidige stelsel vormt dit geen probleem. Een belangrijk nadeel van deze data is dat informatie over de waardeontwikkeling van woningen ontbreekt. Om deze reden is het rendement op onroerend goed bij het doorrekenen van dit scenario alleen gebaseerd op inkomsten uit onroerend goed, en zijn waardeverandering en instandhoudingskosten buiten beschouwing gelaten. Gedurende de onderzochte periode was de gemiddelde waardestijging van woningen minus instandhoudingskosten nihil.

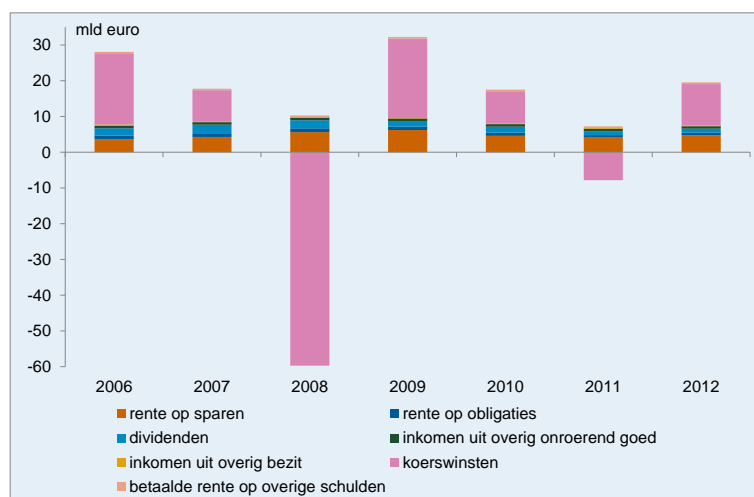
⁴ In 2012 was 45% van het door Nederlandse huishoudens in aandelen en beleggingsfondsen geïnvesteerde vermogen (exclusief pensioenvermogen) in het buitenland belegd. Bron: eigen berekeningen op basis van cijfers DNB ([link](#)).

Tabel 3.3 Rendementen uit verschillende bronnen in mld euro

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Rente op sparen	4,3	5,6	6,2	4,6	4,1	4,8
Rente op obligaties	1,0	1,1	0,9	0,9	0,7	0,7
Dividenden	2,4	2,3	1,6	1,6	1,1	1,1
Inkomen uit overig onroerend goed	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Inkomen uit overig bezit	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Koerswinsten	8,7	-59,7	22,2	9,0	-7,8	11,6
Betaalde rente op overige schulden	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5
Totaal behaald rendement	17,8	-49,4	32,2	17,5	-0,6	19,5

Bron: CBS en eigen berekeningen

Figuur 3.1 Rendementen uit verschillende bronnen in mld euro

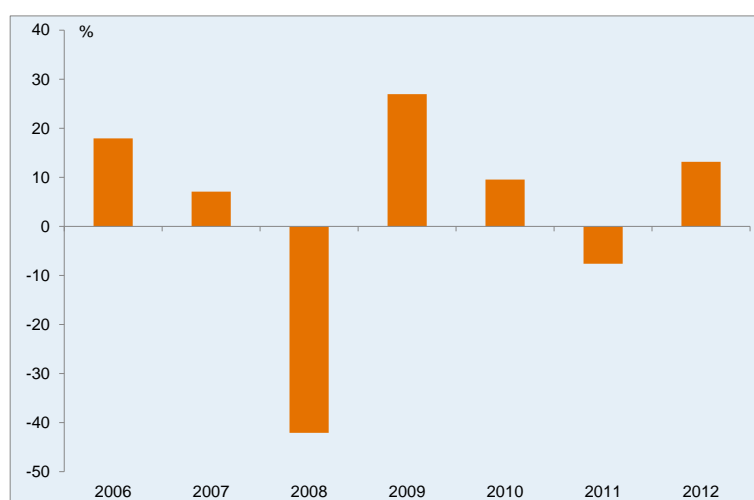
Bron: CBS en eigen berekeningen

De hoge volatiliteit van de vermogensaanwasbelasting die uit tabel 3.1 blijkt wordt vooral veroorzaakt door de koersschommelingen van aandelenvermogen. Eventuele verliezen kunnen binnen de vermogensaanwasbelasting worden verrekend tijdens de belastingaangifte in de volgende jaren. Naast de hogere volatiliteit van de opbrengsten van de doorgerekende vermogensrendementsheffing valt ook op dat de opbrengsten vanaf 2008 lager zouden zijn geweest ten opzichte van het huidige stelsel. Dit komt door de lage rentestand en de slecht presterende aandelenmarkt. Hoewel de aandelenmarkt in 2009 en enkele latere jaren wel goed presteerde, werden de opbrengsten in die jaren nog gedrukt door de verliezen uit 2008.

Om te onderzoeken wat de gevolgen van een vermogensaanwasbelasting op de lange termijn zijn is ook doorgerekend wat een belasting zou opbrengen bij de gemiddelde rendementen uit de periode 1990–2012. Over deze periode is het gemiddelde jaarlijkse rendement op aandelen 5,7%, op obligaties 4,9%, op woningen 4,4% en op spaarrekeningen 3,3%. Hierbij is de gemiddelde spaarrente gebruikt die is vastgesteld door de commissie Dijkhuizen, en is

de door deze commissie vastgestelde lange rente gebruikt als gemiddelde rendement van zowel obligaties als overige schulden. Als rendement voor aandelenvermogen is gebruik gemaakt van de MSCI-index (zie figuur 3.2). Het rendement van onroerend goed is bepaald door gebruik te maken van de gemiddelde huuropbrengsten per euro WOZ-waarde uit IPO en deze te defleren met de CBS index huurverhogingen. De CBS prijsindex bestaande koopwoningen is gebruikt als indicator voor waardeverandering van woningen. Als indicator voor afschrijvingen en onderhoudskosten is de CPB systematiek voor het vaststellen van instandhoudingskosten van woningen gebruikt⁵, gedefleerd met de prijsindex bouwkosten van het CBS. Op basis van deze historische lange-termijnrendementen zou de vermogensrendementsheffing in 2012 23,5% hoger zijn geweest ten opzichte van het huidige stelsel. Het percentage varieert per jaar, afhankelijk van de vermogenssamenstelling, waarbij vooral het aandeel van aandelen in het totale vermogen een rol speelt.

Figuur 3.2 Jaarlijkse procentuele mutatie MSCI-index

Bron: Datastream

Tabel 3.4 toont het gemiddelde rendement dat door huishoudens in verschillende delen van de vermogensdistributie is behaald. Bij het aandelenvermogen is hierbij naast dividenden opnieuw uitgegaan van de gemiddelde jaarlijkse stijging van de MSCI-index. Rendementen op de 2^e woning zijn niet alleen gebaseerd op inkomsten uit verhuur, maar ook op de gemiddelde jaarlijkse waardeverandering van woningen verminderd met instandhoudingskosten. Het totale rendement vertegenwoordigt zowel de gevolgen van verschillen in rendement per type bron en deel van de vermogensdistributie, als gevolgen van compositie effecten. Huishoudens met hoge vermogens hebben vaker obligaties en aandelen. Gedurende de periode waarvoor data beschikbaar is, hebben hogere vermogens een lager rendement behaald dan huishoudens in het midden van de distributie. Dit is toe te schrijven aan de slecht renderende aandelenmarkt. Huishoudens in de onderste helft van de distributie hebben wel een beduidend lager gemiddeld rendement behaald dan de 6^e t/m 9^e 10%-groepen. Bij deze huishoudens bestaat het vermogen vooral uit spaargeld. Dat lage

⁵ Koning, M., R. Saitua Nistal en J. Ebregt, 2006, Woningmarkteffecten van aanpassing fiscale behandeling eigen woning, CPB Document 128, CPB ([link](#)).

huishoudens een laag rendement behalen op spaargeld komt vermoedelijk doordat een groot deel van hun geld op betaalrekeningen staat.

Uit tabel 3.4 blijkt geen sterk verband tussen het rendement per bron en de positie van huishoudens op de vermogensverdeling. Hoewel meer vermogende huishoudens over meer aandelenvermogen beschikken, leidt het feit dat het rendement op aandelen tussen 2006 en 2011 laag is geweest er toe dat hun gemiddelde rendement niet hoger is ten opzichte van huishoudens met minder vermogen. Dit is alleen vanwege het samenstellingseffect van het vermogen. Als huishoudens met hogere inkomens en vermogens ook hogere rendementen halen binnen de verschillende vermogenscategorieën kunnen er mogelijk wel hogere rendementen worden behaald.⁶ Er zijn echter geen rendementsdata beschikbaar per huishouden en vermogenscategorie.

Tabel 3.4 Rendementen in % uit verschillende bronnen per 10%-groep, 2006–2011⁷

	Spaargeld	Obligaties	Aandelen	2 ^e woning	Totaal	Totaal o.b.v. lange-termijnrendement
Onderste 50%	1,8	3,8	2,5	-1,5	1,3	3,7
6 ^e 10%-groep	2,0	4,3	1,5	-0,8	1,7	3,7
7 ^e 10%-groep	2,0	5,1	1,6	-0,5	1,6	3,8
8 ^e 10%-groep	2,1	4,2	1,3	-0,4	1,5	3,8
9 ^e 10%-groep	2,1	4,2	1,5	-0,5	1,5	3,9
Top 10%	2,3	3,1	0,7	-0,3	1,2	4,3
Top 1%	2,3	2,8	0,2	-0,7	0,8	4,6

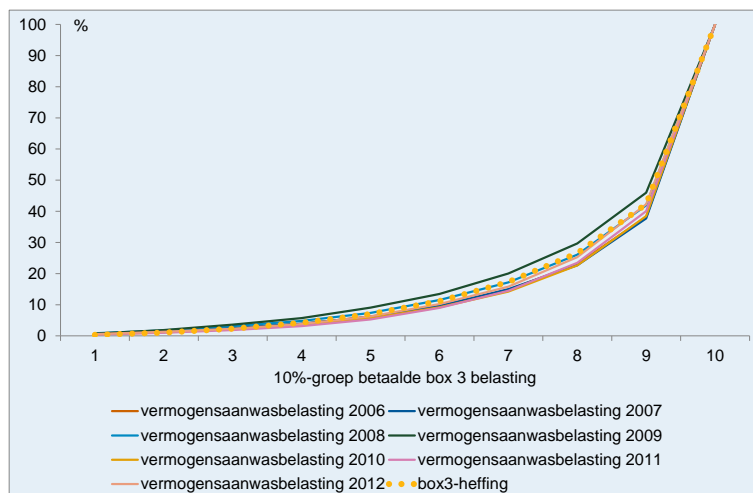
Bron: CBS en eigen berekeningen

Het relatief lage rendement op aandelenvermogen in de hoogste 10%-groep in tabel 3.4 wordt veroorzaakt doordat huishoudens in deze groep tijdens de crisis in perioden met dalende beurskoersen een groter deel van hun vermogen in aandelen bleven beleggen. In de meest rechter kolom staan rendementen op basis van historische rendementen per vermogenscategorie uit de periode 1990–2012. Wanneer naar deze langere tijdspanne wordt gekeken levert een vermogenssamenstelling naar meer aandelen wel een hoger gemiddeld vermogen op voor huishoudens in de hogere decielen.

⁶ Zie onder andere Diamond, P. A., and Spinnewijn, J., 2011, Capital Income Taxes with Heterogeneous Discount Rates, *American Economic Journal: Policy* 3, 52–76. Piketty T., *Kapitaal in de 21ste eeuw*, 2014.

⁷ Deze cijfers hebben geen betrekking op 2012, doordat data over de waarde van vermogens op 31-12-2012 ontbraken. Hierdoor kon de waardeverandering van aandelen overig onroerend goed niet worden vastgesteld.

Figuur 3.3 Betaalde belasting (in % totaal) per 10%-groep betaalde box 3 belasting, huidige box 3-heffing en vermogensaanwasbelasting

Bron: CBS en eigen berekeningen

Zoals blijkt uit figuur 3.3 verschilt de mate van ongelijkheid per jaar. Omdat voor huishoudens met een laag vermogen nauwelijks iets veranderd, heeft deze figuur uitsluitend betrekking op huishoudens die belasting betalen in box 3. Daar waar de huidige box 3 heffing ook qua vermogensverdeling constant is over tijd, muteert de betaalde vermogensaanwasbelasting per deciel. Dit wordt voornamelijk gedreven door de grotere participatie van hogere vermogens in aandelen, waardoor bij neergaande koersen deze hogere vermogensdecielen fors minder belasting afdragen dan 'normaal'.

4 Gebruik microdata

Het gebruik van microdata biedt de mogelijkheid de verdeling van vermogens, de daarop behaalde rendementen, en betaalde belastingen in box 3 te onderzoeken. Hoewel deze data geschikt is om bepaalde basistrends te onderzoeken, zoals de totale omvang van vermogens, ontbreekt informatie over de onderliggende dynamiek. Met geaggregeerde data zouden de diverse varianten die bij dit onderzoek zijn onderzocht niet goed kunnen worden doorgerekend, omdat de onderliggende distributie van vermogens noodzakelijk is voor bijvoorbeeld de berekening van het heffingsvrije vermogen of vermogenswinst. Ook is informatie over feitelijke rendementen nodig om de gevolgen van een belasting op daadwerkelijk behaald rendement te kunnen berekenen. Door gebruik te maken van microdata kunnen verdelingsvraagstukken en vragen over verschillende (vermogens)belastingstelsels worden geadresseerd.

4.1 Datasets

De dataset die gebruikt is voor de analyses is samengesteld op basis van diverse datasets van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Hierbij zijn de jaargangen 2006–2012 van het Inkomenspanel Onderzoek (IPO)⁸ gekoppeld aan het Integraal Vermogensbestand en aan een aantal aanvullende bestanden. Het Integraal Vermogensbestand (IVB) is een register dat de stand van diverse bestandsdelen van het vermogen van alle Nederlandse huishoudens bevat, op 1 januari van elk jaar.

Uit IPO is gebruik gemaakt van het belastbaar inkomen box 3 (een variabele die zijn oorsprong vindt in registers van de belastingdienst), en van het inkomen uit rente van banktegoeden, inkomsten uit obligaties, dividenden (uitgesplitst in dividenden uit aanmerkelijk belang en dividenden uit overige aandelen), en betaalde rente (waarbij onderscheidt wordt gemaakt naar de hypotheek op de eigen woning, hypotheek op overig onroerend goed, en overige rente). Uit het Integraal Vermogensbestand zijn gegevens gehaald over de waarde van spaartegoeden, aandelen, obligaties, de eigen woning, overig onroerend goed, overig bezit, de hypotheekschuld die rust op de eigen woning, en overige schulden.

Bron van de gegevens uit het Integraal Vermogensbestand is de informatie die Nederlandse banken aan de belastingdienst verstrekken over banktegoeden en effectenbezit. Dit betreft dezelfde data als die waarmee de belastingdienst de vooraf ingevulde aangiftes invult. Via de belastingdienst heeft het CBS ook gegevens ontvangen over de WOZ-waarde van onroerend goed, en over overige bezittingen en schulden die belast – of aftrekbaar – zijn in box 3. Verder is gebruik gemaakt van de CBS-bestanden GBA Persoontab en GBA huishoudbus, die beide gegevens bevatten die afkomstig zijn uit de gemeentelijke basisadministratie (GBA).

4.2 Koppelingen

Bij de koppeling van bestanden is als volgt te werk gegaan. Allereerst is op basis van de gemeentelijke basisadministratie vastgesteld in welk huishouden individuen uit het IPO op 1 januari van elk jaar woonden. Vervolgens is op basis van het GBA een bestand gemaakt dat alle individuen bevat die deel uitmaakten van huishoudens waarvan ten minste één van de leden in het IPO is opgenomen. Deze stap is belangrijk, omdat gegevens in het Integraal Vermogensbestand worden vertegenwoordigd door een willekeurige (kern)persoon uit dat huishouden. Via de koppeling aan het GBA zijn ook gegevens zoals geboortedatum aan het analysebestand toegevoegd. Voordat met het Integraal Vermogensbestand is gekoppeld zijn huishoudens vervolgens in een aantal gevallen opgesplitst: hierbij zijn leden van

---

⁸ Ten behoeve van de doorrekening van het scenario van de vermogensaanwasbelasting is gebruik gemaakt van de IPO-datasets vanaf 2002, omdat op die manier een langere reeks voor verliesverrekening kan worden gemaakt. Het IPO betreft een administratieve steekproef die wordt gevoed met data uit diverse registers. Het IPO heeft een roterende panelstructuur, wat inhoudt dat individuen over de tijd kunnen worden gevolgd en een klein deel van de deelnemers jaarlijks wordt vervangen door mensen die nog niet eerder deelnamen.

huishoudens die geen kind, echtgenoot of partner zijn van de hoofdkostwinner, alsmede geïnstitutionaliseerde leden van huishoudens, toegewezen aan een nieuw huishouden. De resulterende huishoudens worden daarna gekoppeld aan zowel het Integraal Vermogensbestand van hetzelfde jaar als dat van het volgende jaar, waarbij wordt aangenomen dat de stand van het vermogen op 31 december gelijk is aan de stand van het vermogen op 1 januari van het volgende jaar. Vanaf 2011 is alleen nog maar gekoppeld aan het Integraal Vermogensbestand van het lopende jaar, omdat de bepaling van het box 3 vermogen vanaf dat jaar alleen nog gebaseerd is op het vermogen op 1 januari.

Tabel 4.1 laat het resultaat zien van de uitgevoerde koppelingen. Gemiddeld is bijna 91% van de huishoudens die in een bepaald jaar in IPO aanwezig waren vertegenwoordigd in de dataset die gebruikt is bij de analyses. In 2011 en 2012 ligt dit percentage een stuk hoger, doordat dan alleen aan het begin van het jaar met het Integraal Vermogensbestand hoeft te worden gekoppeld.

Tabel 4.1 Aantallen observaties in het IPO en IVB en percentage gekoppelde huishoudens

	#Obs. in IPO	#Obs. analysebestand	%-gekoppeld
2006	93.351	81.774	87,6%
2007	94.181	84.684	89,9%
2008	95.312	85.840	90,1%
2009	97.230	87.386	89,9%
2010	97.504	86.532	88,7%
2011	98.626	93.217	94,5%
2012	99.358	93.787	94,4%
Totaal	675.562	613.220	90,8%

Een belangrijk probleem bij de uitgevoerde koppelingen is dat de samenstelling van huishoudens niet constant is over de tijd. Omdat het Integraal Vermogensbestand op het niveau van huishoudens is (waardoor het vermogen van de individuele leden onbekend is), is vergelijking over de tijd in die gevallen niet mogelijk. Indien geen van de leden van een huishouden in IPO succesvol is gekoppeld aan het Integraal Vermogensbestand, of wanneer meerdere leden zijn gekoppeld, zijn observaties verwijderd. Ook om diverse andere redenen vallen huishoudens af, bijvoorbeeld doordat geen koppeling met het GBA tot stand kan worden gebracht of wanneer fiscale data in IPO onvolledig is of ontbreekt.

4.3 Bepaling box 3 vermogen

Bij de bepaling van het box 3 vermogen op basis van de afzonderlijke vermogenscomponenten is zowel gebruik gemaakt van het Integraal Vermogensbestand als van het IPO. Allereerst zijn alle negatieve banksaldi en andere bezittingen met een negatieve waarde omgeslagen naar overige schulden. Dat kan voorkomen wanneer iemand roodstaat op een betaalrekening of bij optiehandel. Daarna is het totale positieve box 3 vermogen

bepaald, door de waarde van spaartegoeden, obligaties, aandelen anders dan aanmerkelijk belang, onroerend goed anders dan de eigen woning (die in box 1 is belast) en overige bezittingen bij elkaar op te tellen. Door de fiscale herkomst van data over overig bezit wordt dit in principe slechts geregistreerd indien dit belast wordt in box 3. Ook de schulden van huishoudens worden opgeteld, met uitzondering van de hypotheek op de eigen woning.

Nadat de som van positieve en negatieve vermogenscomponenten die onder box 3 vallen zijn vastgesteld, moeten de juiste vrijstellingsgrenzen worden vastgesteld. Hiervoor is gebruik gemaakt van gegevens uit de jaarlijkse belastingalmanakken van Elsevier. Voor de hoofdkostwinner, zijn of haar partner, en inwonende minderjarige kinderen kunnen de rekenregels voor vrijstellingsgrenzen eenvoudig worden toegepast. Echtgenoten of partners kunnen hun vrijstelling van gemiddeld 20.506 euro overdragen, en tot 2011 mocht hierbij per kind een bedrag van gemiddeld 2.721 euro worden opgeteld.⁹ Bij personen van 65 jaar en ouder is sprake van een aanvullende vrijstelling van 13.515 euro of 27.029 euro, die afhangt van het individuele inkomen. Dit inkomen is vastgesteld op basis van het box 1 inkomen uit IPO. Hoewel deze vrijstelling wordt vastgesteld op basis van het individuele inkomen, is deze wel overdraagbaar. Dit geldt niet voor meerderjarige inwonende kinderen. Hoewel hun aandeel in het totale vermogen van het huishouden niet bekend is, mag hun individuele vrijstelling niet worden overgedragen op de ouders. Daarom is al het vermogen in deze huishoudens toegewezen aan de ouders. Ook voor schulden geldt een drempel die voor echtgenoten en partners overdraagbaar is.

Op basis van IPO is de waarde van een aantal aanvullende posten vastgesteld die niet tot het box 3 vermogen behoren en die via het Integraal Vermogensbestand niet bekend waren. Dit betreffen de waarde van groene beleggingen, durfkapitaal, de inleg van de levensloopregeling en een correctie voor deelname aan de spaarloonregeling. De correctie voor het saldo op de spaarloonrekening is onvolledig, omdat alleen de jaarlijkse inleg in IPO kan worden waargenomen. Bij 13,5% van de individuen in de dataset kan het exacte ingelegde bedrag niet worden vastgesteld, doordat ze niet vertegenwoordigd zijn in voorgaande jaargangen van IPO. Ook kon het ingelegde bedrag in bepaalde gevallen voortijdig worden opgenomen, bijvoorbeeld voor het bekostigen van de aankoop van een woning, en bestond in 2005 en 2010 de mogelijkheid het gehele saldo voortijdig op te nemen. Omdat geen gegevens bekend zijn over gedeblokkeerd spaarloon is hiermee geen rekening gehouden. Een onvolledige correctie voor spaarloon verdient echter de voorkeur boven helemaal geen correctie.

Na aftrek van vrijstellingen en vermenigvuldiging met het forfaitair rendement (van 4%) wordt het belastbaar inkomen box 3 verkregen. Doordat dit belastbaar inkomen via IPO ook reeds beschikbaar is (dit betreft cijfers uit de belastingaangifte), kan worden onderzocht in welke mate het op basis van verschillende vermogenscomponenten voor dit onderzoek geconstrueerde box 3 inkomen overeenkomt met belastingdata. De correlatie tussen deze twee variabelen blijkt gelijk aan 0,961. Bij veel huishoudens komen bedragen (vrijwel) exact overeen, maar er zijn ook huishoudens waarbij sprake is van aanzienlijke verschillen. Naast

---

⁹ Genoemde bedragen zijn gemiddelden gedurende de periode 2006–2012, en 2005–2011 voor de vrijstelling per kind.

de al genoemde veronderstellingen die zijn gemaakt tijdens het koppelingsproces, kunnen hier verschillende oorzaken aan ten grondslag liggen. Zo is niet al het vermogen geregistreerd in de gebruikte registers; dit geldt in elk geval voor onderhandse leningen bij bijvoorbeeld familieleden. Onvolledig of onjuist ingevulde belastingaangiften vormen een andere bron van verschillen.

Bij de bepaling van het box 3 vermogen voor analyses naar de samenstelling van het box 3 vermogen is bij mensen met vermogen boven de vrijstellingsgrens gebruik gemaakt van de fiscale gegevens uit IPO. Het box 3 vermogen is hierbij gelijk aan het belastbaar inkomen box 3 gedeeld door 4%, vermeerderd met de vrijstelling. Bij de overige huishoudens was dat niet mogelijk en is het de hierboven beschreven geconstrueerde box 3 vermogen als uitgangspunt genomen. Aanleiding hiervoor is dat de daadwerkelijke opbrengsten van box 3 op basis van fiscale data nagenoeg exact gereproduceerd kunnen worden, terwijl het afleiden van box 3 vermogen uit het Integraal Vermogensbestand aanzienlijke verschillen oplevert op zowel macro- als huishoudniveau. Omdat fiscale gegevens over huishoudens met een vermogen beneden de vrijstellingsgrens niet beschikbaar zijn, is bij kleine vermogens wel gebruik gemaakt van IVB data. Bij het opsplitsen van het inkomen uit verschillende soorten vermogen is wel altijd gebruik gemaakt van dit geconstrueerde vermogen. Een belangrijk voordeel van deze werkwijze is dat de totale belastingopbrengst die op basis van deze data wordt berekend in het basisscenario overeenkomt met de feitelijke belastingopbrengst.

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (070) 3383 380

info@cpb.nl | www.cpb.nl

Maart 2015